

Αιμιλία Καραλή

Το εκπαιδευτικό σύστημα της νέας βαρβαρότητας

Ο Ιωάννης Ζωναράς, ιστορικός του Βυζαντίου, μας δίνει μια ενδιαφέρουσα πληροφορία για την πολιτεία του Ιουστινιανού σχετικά με την εκπαίδευση της εποχής. Ο αυτοκράτορας, θέλοντας να εξοικονομήσει χρήματα προκειμένου να αποπε-

ρατώσει την Αγια-Σοφιά και άλλες εκκλησίες, ακολούθησε τη συμβουλή του Επάρχου και έκοψε τους μισθούς των δασκάλων. «Και εις τούτον τον τρόπον, επειδή εσχόλασαν εις όλας τας πόλεις τα διδασκαλεία, κατακυρίευσεν εις όλας η βαρβαρότης». Η πολιτική του

Ιουστινιανού απηχούσε, βέβαια, όχι απλώς τη βαρβαρότητα της καταπιεστικής εξουσίας αλλά τη θέλησή της να διαμορφώσει μια κοινωνία πιστών, θεοσεβούμενων, αθυρμάτων των επιλογών της. Γι' αυτό έφτιαχνε τις εκκλησίες και έλλεινε τα σχολεία.

Όσο, βέβαια, οι εποχές αλλάζουν και γεννούν νέες ανάγκες για την εδραίωση της κάθε εξουσίας, προσαρμόζονται και οι αρχές για έναν από τους βασικότερους κρατικούς θεσμούς, όπως είναι αυτός της εκπαίδευσης. Η αρχή πάντοτε παραμένει η ίδια: παρέχεται τέτοια εκπαίδευση ανάλογη με τους πολίτες ή καλύτερα τους υπηκόους που έχει ανάγκη η συγκεκριμένη κάθε φορά εξουσία —οικονομική, πολιτική, ιδεολογική.

Η γνωστή πια ως «εκπαιδευτική μεταρρύθμιση Αρσένη» έρχεται να επιβεβαιώσει μέχρι κεραίας τα όσα προηγουμένως αναφέραμε. Όμως ποτέ άλλοτε δεν έγινε τόση κατάχρηση της ταχτικής των μοναχών που περιγράφει ο Ροΐδης στην «Πάπισσα Ιωάννα», δηλαδή του βαφτίσματος των πουλερικών σε ψάρια προκειμένου να υποκριθούν πως νήστευαν. Ποτέ άλλοτε η βιαιότητα της ταξικής επιλογής, της πειθαρχησης, του αυταρχισμού, της μονόπλευρης και σκοπίμα παρεχόμενης γνώσης, δεν βαφτίστηκαν «παιδεία ανοιχτών οριζόντων» που στηρίζεται στη «δημοκρατική εκπαίδευση», στην «πολιτική των ίσων ευκαιριών», στην ενίσχυση του «δημόσιου και δωρεάν χαρακτήρα της εκπαίδευσης», στον «ανθρωπιστικό και ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα του σχολείου».

Παραλλαγές του «παλιού-καινούργιου»

Κι όμως, πρόκειται για εκσυγχρονισμό! Εκείνον, όμως, που συγχρονίζεται με τις νέες ανάγκες της καπιταλιστής ανάπτυξης και

του παραγωγικού δυναμικού που χρειάζεται. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στο νομοσχέδιο: «Η εκπαίδευση οφείλει να προετοιμάσει τους πολίτες της, ώστε να είναι ικανοί να αντιμετωπίζουν την πρόκληση και τον ανταγωνισμό, να αξιοποιούν τη δυνατότητα πρόσβασης στα ευρωπαϊκά και τα διεθνή δρώμενα και να είναι σε θέση να επιβιώνουν και να διακρίνονται μέσα στο διεθνή χώρο, όπως αυτός διαμορφώνεται» (2.4 ενιαίο λύκειο, σ. 10). Εκπαιδευόμενοι, λοιπόν, νέοι για τον ανταγωνισμό, την επιβίωση, στο διαμορφωνόμενο (από την καπιταλιστική αγορά εργασίας, βεβαίως) διεθνή χώρο. Ακριβέστερη και ουσιαδέστερη διατύπωση για τους στόχους της «μεταρρύθμισης Αρσένη» δεν θα μπορούσε να υπάρξει!

Εξάλλου και στο «Πρόγραμμα Δράσης 2000 για μια ισχυρότερη και ευρύτερη Ευρώπη» της Ευρωπαϊκής Επιτροπής επισημαίνεται ότι «Οι πολιτικές της γνώσης (έρευνα, εκπαίδευση και κατάρτιση) αποκτούν καθοριστική σημασία για το μέλλον της Ένωσης» (σ. 13) και τονίζεται το βάρος που πρέπει να δώσει το ευρωπαϊκό κεφάλαιο στην εκπαίδευση και στην κατάρτιση, στις «άυλες επενδύσεις», προκειμένου ν' ανταγωνιστεί νικηφόρα τους άλλους διεκδικητές της εξουσίας των νέων τεχνολογιών.

Η ελληνική παραλλαγή

Η μετάφραση αυτών των αναγκών στα ελληνικά δεδομένα όπως γίνεται με το «νόμο Αρσένη» ξεκινά με την εφαρμογή ενός νέου εξεταστικού συστήματος που επηρεάζει πολύμορφα τον τρόπο πρόσβασης στις υψηλότερες βαθμίδες της εκπαίδευσης, προδιαγράφοντας από νωρίς την εργασιακή προοπτική των νέων. Ένας μαθητής θα πρέπει πλέον να δώσει συνολικά στη Β'

και Γ΄ Λυκείου 82 (!) μορφές εξέτασης: Τρίμηνα για όλα τα μαθήματα και τελικές Νομαρχιακές εξετάσεις στη Β΄ Λυκείου σε 7 μαθήματα, τρίμηνα για όλα τα μαθήματα—Τελικές Πανελλαδικές εξετάσεις σε 7 μαθήματα - τεστ γενικών γνώσεων και δεξιότητων στη Γ΄ Λυκείου. Όλ' αυτά, τα οποία προβάλλονται ως κατάργηση των εξετάσεων και ελεύθερη πρόσβαση στα ΑΕΙ, θα συμβάλλουν με ποσοστιαία συμμετοχή μαζί με το βαθμό του Απολυτηρίου και τους βαθμούς δυο μαθημάτων από τα 7 που δόθηκαν στις Πανελλαδικές εξετάσεις της Γ΄ Λυκείου, και τα οποία θα προσδιορίζονται ανάλογα από τα Πανεπιστημιακά τμήματα, για την εισαγωγή στα ΑΕΙ. Ο νόμος δεν προβλέπει δυνατότητα βελτίωσης του βαθμού οποιασδήποτε εξέτασης.

Όλη αυτή η διαδικασία εντείνει βίαια τον ταξικό διαχωρισμό των νέων από τη Β΄ Λυκείου με διπλό τρόπο: Αναγκάζει ένα τμήμα μαθητών να εγκαταλείψουν το Λύκειο αλλά κυρίως προδιαγράφει το μέλλον χαμηλόβαθμων στις εξετάσεις με τον προσανατολισμό τους στη μεταλυκειακή Τεχνική-Επαγγελματική Εκπαίδευση (ΙΕΚ, τμήματα των ΤΕΙ, ορισμένα προγράμματα σπουδών στα ΑΕΙ, κ.λπ.) αν, βεβαίως, καταρθώσουν να πάρουν απολυτήριο.

Η διαδικασία, όμως, της επιλογής μέσω εξετάσεων γίνεται και στα Πανεπιστήμια. Το πτυχίο πλέον δεν θα αποτελεί εφόδιο για την εύρεση ανάλογης εργασίας. Η κατάργηση της επετηρίδας και ο διορισμός των καθηγητών μετά από εξετάσεις αποτελεί την έκφραση μιας γενικότερης κατεύθυνσης που αποσυνδέει τη σχέση πτυχίου-εργασιακών δικαιωμάτων. Ήδη, προωθούνται για παράδειγμα μέσα από το Δικηγορικό Κώδικα ρυθμίσεις μέσα από τις οποίες η δυνατότητα άσκησης του δικηγορικού επαγγέλματος πραγματοποιείται μέσα από

την παρακολούθηση από τους πτυχιούχους της κατάρτισης δίχρονου κύκλου που έχει υπό την εποπτεία του ο Δικηγορικός Σύλλογος. Όποιοι αποτυγχάνουν στις εξετάσεις αυτών των κύκλων θ' αποτελούν απλώς μια εύκολη λεία που μπορεί να έχει επιστημονικές γνώσεις, αλλά όχι και τα εργασιακά δικαιώματα που αυτές συνεπάγονται. Πολυδιασπώνται έτσι οι εργαζόμενοι, παύει να λειτουργεί η αίσθηση της συλλογικότητας και ανοίγει ο δρόμος για την ατομική διαπραγμάτευση των όρων πώλησης της εργατικής δύναμης. Οι γνώσεις που αποκτά κάποιος, οποιουδήποτε επιπέδου κι αν είναι αυτές, πιστοποιούνται μέσα από ένα σύστημα μονάδων και εγγράφονται στην ατομική κάρτα απασχόλησής του. Όποιος συγκεντρώνει περισσότερες μονάδες ίσως να 'χει και τη δυνατότητα να βρει καλύτερη δουλειά, πάντα μόνος και τελικά ενάντια στους άλλους «απασχολήσιμους» (για να μη χρησιμοποιήσουμε την άκομψη, κατά την ειρωνική διατύπωση της Βιβιάν Φορεστέ, λέξη «εκμεταλλεύσιμος»).

Πειθαρχία, υπακοή, υποταγή

Ο αυταρχισμός που αποπνέει η νέα «εξετασιοθεραπεία»—τακτική που αναπαράγει την αμοιβή και την τιμωρία, την ενσωμάτωση και την απόρριψη μέσω των βαθμών—σφραγίζει και τον τρόπο προσέγγισης της γνώσης. Μελετώντας τις οδηγίες και τα υποδείγματα του τρόπου εξέτασης των διάφορων γνωστικών αντικειμένων δεν μπορούμε παρά να εντοπίσουμε ότι στην πλειοψηφία τους επικεντρώνονται σε μια φορμαλιστική θεώρηση της γνώσης, σε κακοχωνεμένες δήθεν σημειολογικές εφαρμογές, στην αντιγραφή εξεταστικών οδηγιών απορριφθεισών εδώ και χρόνια από

τους πρώτους διδάξαντες. Έτσι όχι εξάσκηση της κριτικής ικανότητας δεν γίνεται, αλλά αναπαράγεται και ένα νέο κλίμα αφορισμού και γελοιοποίησης της γνώσης.

Αυτό το σύστημα αναπαράγει με νέους όρους και το μοντέλο του αυταρχικού δασκάλου. Αυτός κνηγιέται πια απ' όλους: από το πρόγραμμα εξετάσεων που πρέπει να βγάλει από τους γονείς που θα τον πιέζουν για το βαθμό του παιδιού τους· από το διευθυντή του σχολείου, τον προϊστάμενο των Διευθύνσεων, τους Σχολικούς Συμβούλους και το Εθνικό Σώμα Αξιολογητών. Θα είναι το εξιλαστήριο θύμα στο οποίο θα αποδίδεται ευθύνη για κάθε αποτυχία, θα απορρίπτεται, θα τιμωρείται. Το κλίμα ανασφάλειας και καχυποψίας στο οποίο θα εντάσσεται θα τον πιέζει προκειμένου να γίνει πιο πειθαρχικός, πιο υπάκουος, πιο φοβισμένος. Τι πιο αποτρόπαιο αλήθεια από ένα φοβισμένο δάσκαλο!

Αλλά όχι μόνο αυτό. Θα ταπεινώνεται μετατρέπόμενος σε εκφωνητή πολλαπλών —πια— εγχειριδίων ή σε εξεταστή αντί για εμπνευστή ήθους και αξιοπρέπειας. Θα ευτελίζεται καθώς θα πρέπει να απολογείται για τις επιλογές των πηγών διδασκαλίας του. Θα αποτιμάται η αξία του με βάση το πόσοι μαθητές του θα παίρνουν εθνικό απολυτήριο. Θα τον μετατρέπουν από εκπαιδευτικό σε εκπαιδευτή. Και για όλα αυτά θα αμείβεται ανάλογα, δηλαδή ψυχία.

Η συναίνεση με το «εφικτό»

Όλη η ανάλυση του νόμου-Αρσένη για την Εκπαίδευση θα ήθελε σελίδες επί σελίδων. Είναι ένας νόμος που, εκτός από τις βασικές του κατευθύνσεις που προηγουμένως περιγράψαμε, εμπεριέχει: *αφέλειες* (π.χ. για την κατανόηση και την αφομοίωση από

τους γυμνασιόπαιδες αφηρημένων εννοιών ενισχύεται ο θεσμός του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού και Συμβουλευτικής, 2.3 Γυμνάσιο, σ. 8)· *υποκρισία* (π.χ. αντί για Ενιαίο Πολυκλαδικό Λύκειο, συγχόλληση των υπαρχόντων τύπων Λυκείου)· *υποτίμηση του ρόλου των μαθητών* (π.χ. πουθενά δεν προβλέπεται συμμετοχή των μαθητικών κοινοτήτων, ούτε καν η συμβουλευτική τους γνώμη στην 5μελή επιτροπή της σχολικής μονάδας για την υλικοτεχνική και κτιριακή υποδομή —ούτε λόγος βέβαια για το εκπαιδευτικό έργο)· *ασάφειες και τις παραπομπές σε Προεδρικά Διατάγματα ή μελλοντικές μελέτες για τη λύση προβλημάτων*· *ασφυνκτικό γραφειοκρατικό πλαίσιο ελέγχου της όλης εκπαιδευτικής διαδικασίας* (13 Περιφερειακά Κέντρα στήριξης του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού, Εθνικό Κέντρο Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού Προσανατολισμού, 70 Περιφερειακά Κέντρα Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού Προσανατολισμού, Εθνικό Συμβούλιο Παιδείας, Συμβούλια Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού και Αποτίμησης του Εκπαιδευτικού Έργου των Ιδρυμάτων καθώς και Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας για τα ΑΕΙ). Το όλο πλαίσιο των ρυθμίσεων ενισχύει την εμπορευματοποίηση της γνώσης, την παραπαιδεία και εισάγει σχολεία και πανεπιστήμια —είτε άμεσα είτε έμμεσα— στους νόμους της αγοράς. Τα πάντα πλέον λειτουργούν με τους νόμους των επιχειρήσεων. Όλ' αυτά εντάσσονται στο συνολικότερο σχεδιασμό για την αποδυνάμωση του κράτους-πρόνοιας, πλήττοντας ακόμη περισσότερο τη δημόσια δωρεάν Εκπαίδευση.

Για την εφαρμογή του νόμου για την Εκπαίδευση, όπως και άλλου ανάλογου μέτρου, η κυβέρνηση αξιοποιεί όχι μόνο τους ισχυρούς μηχανισμούς των ΜΜΕ αλλά και την υποχώρηση του εργατικού κινήματος, τη

συνθηκολόγηση μεγάλου τμήματός του με τις ηγεμονικές δυνάμεις του συστήματος είτε κάτω από την υποταγή του στις «εφικτές λύσεις» μέσα στον καπιταλισμό είτε κάτω από την αγωνία του «μη χάσουμε ακόμα περισσότερα». Επιχειρεί να καλλιεργήσει συλλογικές ενοχές για τα αδιέξοδα που η ίδια έχει δημιουργήσει και να υποβάλει ως λύσεις την εντατικοποίηση, την πειθαρχηση, την υποταγή.

Κλείστε τα σχολεία!

Στην «Εποχή των Μειωμένων Προσδοκιών», κατά τον Π. Κρούγκμαν, προβάλλει

επίκαιρη η αγωνία του μεγάλου παιδαγωγού Μίλτου Κουντουρά που εκφράστηκε με την απαίτηση «Κλείστε τα Σχολεία να φτιάσουμε καινούργια». Μόνο που τα νέα σχολεία δεν μπορεί παρά να συνδέονται με μια νέα πολιτική αντίληψη του κινήματος που θα συνδέει την απελευθερωμένη από τα δεσμά της Αγοράς, της ταξικής επιλογής και γι' αυτό απελευθερωτικής παιδείας με το στόχο για μια αντίστοιχη κοινωνία. Κι αυτό είναι υπόθεση καθημερινής επιλογής και πράξης όλων εκείνων που προσβλέπουν στην «Εποχή των Μεγάλων Απαιτήσεων».